

A versenyképesség-mérés változásai és új irányai

Szerkesztette:
CSATH MAGDOLNA

Dialog Campus

A VERSENYKÉPESSÉG-MÉRÉS
VÁLTOZÁSAI ÉS ÚJ IRÁNYAI

A VERSENYKÉPESSÉG-MÉRÉS VÁLTOZÁSAI ÉS ÚJ IRÁNYAI

Szerkesztő:
Csath Magdolna

DIALÓG CAMPUS KIADÓ ❖ BUDAPEST, 2019

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú,
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű
kiemelt projekt keretében jelenik meg.

Szerzők:

Prof. Dr. Csath Magdolna

Dr. Taksás Balázs

Nagy Balázs

Dr. Vinogradov Szergej

Pálfi Nóra

Fási Csaba

© Dialóg Campus Kiadó, 2019

© A szerkesztő, 2019

© A szerzők, 2019

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

Előszó	9
1. A versenyképesség puha tényezői – elméleti megalapozás (<i>Csath Magdolna</i>)	13
Bevezetés	13
1.1. A Világgazdasági Fórum (WEF) és az IMD (Vezetésfejlesztési Intézet) versenyképességi tanulmánya	20
1.2. Versenyképesség, exportképesség, értékláncok	27
1.3. Regionális versenyképesség és területi töke	30
1.4. A versenyképesség puha tényezői	35
Összefoglaló gondolatok	46
Felhasznált irodalom	48
2. A fejlődés és a versenyképesség mérésének evolúciója – Avagy hogyan jutottunk el az egy főre jutó GDP-től a zöld versenyképességig (<i>Taksás Balázs</i>)	51
Bevezetés	51
2.1. A tartalmi elemek bővülése	52
2.2. A versenyképesség mérésének kibővülése	66
2.3. Zöld versenyképesség	71
Összefoglaló gondolatok	79
Felhasznált irodalom	80
3. A versenyképesség és a társadalmi haladás Magyarországon néhány kiemelt nemzetközi kutatás alapján (<i>Nagy Balázs</i>)	85
Bevezetés	85
3.1. Az IMD versenyképességi évkönyve	86
3.2. A Világgazdasági Fórum versenyképességi jelentése	89

3.3. A Világ gazdasági Fórum Európa 2020 versenyképességi jelentése	94
3.4. A Világbank üzleti környezettel kapcsolatos jelentése	96
3.5. Az Jó Állam Jelentés versenyképességi mutatói	98
3.6. Az IMD digitális versenyképességi jelentése	100
3.7. Az IMD Tehetség Jelentése	102
3.8. A SolAbility fenntartható versenyképességi jelentése	103
3.9. Az ENSZ Emberi Fejlettség Jelentése	105
3.10. A Társadalmi Haladás Index	108
3.11. A regionális Társadalmi Haladás és Versenyképességi Index	112
3.12. A Boldogság Jelentés	114
Összefoglaló gondolatok	116
Felhasznált irodalom	118
4. A versenyképesség puha tényezői számbavételének módszertani kérdései (<i>Vinogradov Szergej</i>)	121
4.1. A kompozit mutatók összeállításának általános problémái	121
4.2. A kérdőíves felmérésekből származó puha adatok általánosíthatóságával kapcsolatos problémák	123
4.3. Az indikátorok normalizálásával kapcsolatos módszertani kérdések	126
4.4. Az indikátorok súlyozásának módszertani kérdései	129
Összefoglaló gondolatok	135
Felhasznált irodalom	135
5. A kulturális és a társadalmi tőke mint versenyképességi tényező a szakirodalom tükrében (<i>Pálfi Nóra</i>)	137
Bevezetés	137
5.1. A kulturális alapellátás és tudáskörnyezetének vizsgálata Magyarországon	138
5.2. A kultúra mint versenyelőny (Landry–Wood 2002)	146

5.3. Történeti-kulturális és társadalmi tényezők szerepe a vállalkozói potenciál területi különbségeinek alakulásában Magyarországon (Kopasz 2005)	151
5.4. A társadalmi tőke fejlődése a magyar–román határ menti övezetben (Csetnek 2013)	158
Összefoglaló gondolatok	162
Felhasznált irodalom	164
6. A versenyképesség és az Európai Unió (<i>Fási Csaba</i>)	165
Bevezetés	165
6.1. Az Európai Unió hatása a versenyképességre	165
6.2. A kohéziós politika és a költségvetés	166
6.3. A versenyképesség megjelenése az EU gondolkodásában – az Egységes Európai Okmánytól a Lisszaboni Stratégiáig	168
6.4. Lisszaboni Stratégia	174
6.5. Az uniós források hazai hasznosulása	174
6.6. A 2014–2020-as időszak európai uniós költségvetése	179
6.7. Európa 2020: az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája	180
Összefoglalás	186
Felhasznált irodalom	187
Felhasznált internetes források	188

6. A versenyképesség és az Európai Unió

Fási Csaba

Bevezetés

Ebben a fejezetben az Európai Unió versenyképességgel kapcsolatos gondolkodását, lehetőségeit és eszköztárát mutatjuk be. Vizsgálat tárgyává tesszük, hogy az Európai Unió hogyan tudja segíteni a versenyképesség javítását közösségi és nemzeti szinten. Ehhez előzetesen áttekintjük a versenyképesség témakörének megjelenését az unió különböző dokumentumaiban. Érdekes az is, hogy megjelenik-e a versenyképességgel kapcsolatos gondolkodás témája a bizottságok összetételében és a különböző feladatköröknél. A bizottsági rendszer 1958-as felállása óta az eddig összesen tizenhárom bizottsági elnökkel és tizenhét bizottsággal rendelkező Európai Unió történetében most először van külön nevesítetten versenyképességért, pontosabban munkahelyteremtésért, növekedésért, beruházásokért és versenyképességért (*Jobs, Growth, Investment and Competitiveness*) felelős biztos, aki egyben a bizottság egyik elnökhelyettesi tisztségét is betölti.

6.1. Az Európai Unió hatása a versenyképességre

Véleményünk szerint az Európai Unió egyrészt jól megfogalmazott végrehajtható és végrehajtott stratégiákkal, másrészt az ehhez kapcsolódó pénzügyi eszközökkel, támogatásokkal tud a versenyképességre hatni (különösen fontos, hogy ezek a támogatások a megfelelő helyre kerüljenek, és elsősorban az *outcome*, vagyis a hatás legyen a mérce, ne pedig a minél nagyobb támogatás). De az Európai Unió versenyképessége az egyre több, érdekeiben és problémáiban eltérő tagállam közös ügye is. Mindez ugyanakkor szuverenitásbeli kérdéseket is felvet. Napjaink egyik fő dilemmája, hogy lehetséges-e *közösségi* célok (ilyen például a versenyképesség) elérése *tagállamok* koordinált cselekvései által. Vagyis összeadódhatnak-e azok a támogatások,

amelyeket a célok érdekében a közösség biztosít a tagállami befizetésből. Érdekes kérdés ez, ha a mezőgazdaságot vizsgáljuk. Versenyképes-e hazánk mezőgazdasága akkor, amikor a cukorgyárakat bezárták, és a gazdák arra is kaphatnak támogatást, hogy valamit ne termeljenek? Más oldalról a *közösségen belüli párhuzamosságok megszüntetése* versenyképessé tette-e az Európai Uniót mint közösséget? Témánkhoz közelebb áll a humán tőke fejlesztése. Meglátásunk szerint a humán tőkébe, innovációba történő befektetés a jövő záloga. Egyértelmű, hogy versenyképesebb az a nemzet, ahol a humán tőkébe nagyobb arányban ruháznak be. Ehhez az elmúlt időszakban az uniós támogatások is hozzájárultak. Ugyanakkor felvetődhet a kérdés, mi számít előrbb valónak: a közösség vagy a tagállam versenyképessége. Előbbi esetében nem számít, hogy a tagállamon belül kamatoztassák a tudásukat az emberek, elegendő, ha ezt a közösségen belül teszik. Míg az utóbbinál a nemzetállam elemi érdeke, hogy állampolgára elsősorban otthonának, hazájának fejlődését szolgálja. A fentiekre tekintettel tehát megállapítható, hogy az egyes cselekvők eltérő módon kívánják elérni a célt: az Európai Unió mint közösség (annak valamennyi szerve) érdekelt a föderatív irányba való elmozdulásban, ezért a versenyképességet is ezen a szinten értelmezik, míg azon tagállamok, amelyek a tagállami szuverenitást helyezik előtérbe, a versenyképesség növelésekor saját jól felfogott érdekeiket képviselik (noha az uniós versenyképességhez ők is hozzájárulnak). Mint látni fogjuk, a világválság után a közösség igyekszik a kitűzött célokat – tanulva a Lisszaboni Stratégia bukásából – erős kézzel megvalósítani. Jó példa a későbbiekben bemutatandó költségvetési tervezés vagy éppen az Európa 2020 stratégia megvalósításával kapcsolatos következetesség igénye. Szintén jó példa a közösség önmagára találására, határozott fellépésére a *Fehér könyv Európa jövőjéről*. Ennek helyzetelemzésében igen nyíltan áll ki önmagáért az unió – a tagállamokkal szemben. A következőkben a kohéziós és költségvetési politika egyes elemeit vázoljuk, másrészt a versenyképességi gondolkodást járjuk körbe közösségi szinten.

6.2. A kohéziós politika és a költségvetés

Az Európai Unió létrehozásának elsődleges célja a tartós béke kialakítása volt, amelyet az alapítók az államok közötti integráció erősítésével kívántak elérni. Az integrációnak két tiszta és egy vegyes útja kínálkozik. Egyrészt lehetséges a gazdasági integráció erősítése, másrészt a politikai integráció

mélyítése, illetve e kettő kombinációja. Fejezetünk szempontjából nem szükséges áttekinteni az integrációs formákat,¹ ugyanakkor fontos megállapítani, hogy az Európai Unió egyes tagállamainak szorosabb kapcsolatát elsősorban gazdasági természetű eszközökkel kívánták elősegíteni. Ezeket nevezhetjük regionális politikáknak, strukturális politikáknak vagy kohéziós politikáknak.² A regionális politika fejlődésének története évtizedes léptékű, és a mai napig érvényben lévő alapelvek is közel harmincéves múltra tekintenek vissza.³ A kohéziós politika célja napjainkban tehát többek között az Európai Unió versenyképességének uniós szintű növelése, amelyet tagállami szinten a közös költségvetésből segítenek elő. Fejezetünknek nem célja a kohéziós politika áttekintése, ugyanakkor érdemes megvizsgálni, hogy milyen rendszer alapján működik pénzügyileg az Európai Unió.

Az Európai Unió költségvetésének jogi kereteiről az az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2012/C 326/01), röviden EUMSZ, annak is a 310–325. cikke rendelkezik. Az Európai Unió a saját, önálló költségvetése – amely nem helyettesíti a tagállamainak költségvetését – segítségével kívánja elérni a közösség céljainak megvalósítását. A költségvetés bevételi és kiadási oldalból áll össze, ugyanakkor sajátossága, hogy hiányt nem tartalmazhat, a két oldalnak egyensúlyban kell lennie. Az Európai Unió költségvetése alapvetően két dolgot jelent: egyrészt az uniós éves költségvetését, másrészt a többéves pénzügyi keretet (angol rövidítéssel MFF, vagyis Multiannual Financial Framework). Megalkotása az Európai Parlament és a Tanács feladata, és úgy kell történnie, hogy a két költségvetés összhangban legyen egymással. A többéves pénzügyi keretnek legalább ötéves időszakot kell lefednie, azonban a gyakorlat alapján hétéves fejlesztési ciklusokban gondolkodnak a döntéshozók. Az MFF kiadási kategóriákat határoz meg, amelyekhez évente hozzárendel egy felső korlátot.

¹ Az Európai Unió integrációjának egyes szintjei a szakirodalom alapján: vámunió, közös piac, egységes piac, gazdasági és monetáris unió, politikai unió.

² Szinonim fogalmakról van szó, amelyek jelentése ugyanakkor árnyalt, jelzésértékkel bír. Lásd bővebben: Murányi (2011).

³ Az alapelvek kimunkálásának területén és az európai integráció magasabb szintre való emelésében, az Európai Gazdasági és Monetáris Unió létrejöttében elvülhetetlen érdemeket szerzett a francia Jacques Delors, aki az első közvetlenül választott Európai Parlament képviselője (1979–1981), majd francia pénzügyminiszter (1981–1984), később az Európai Bizottság vezetője (1985–1995) volt.

A költségvetést, annak bevételi és kiadási oldalát részletesebben többek között Jászay (2015) mutatja be.

Korábban már felvetett, érdekes, az Európai Unióval kapcsolatos felfogással összefüggő kérdés, hogy megjelenik-e a tagállami érdek a fejlesztések terén (erős tagállam), vagy az unió határozza meg a stratégiai célokat. Az EU költségvetésének tervezési folyamata is változik, hiszen fel tudja használni a felgyülemlett tapasztalatokat. 2007–2013 között a tagállamok önállóan alakították ki az operatív programokat, amelyeket az Európai Unió illetékes szerve aszerint vizsgált, hogy a tagállam által kitűzött célok és az operatív programok összhangban vannak-e. Amennyiben a válasz pozitív volt, úgy megítélte az összeget. Ezt egyfajta tagállami primátusként is lehet értelmezni. A jelenlegi költségvetési ciklus egy egységes Európa 2020 stratégiára épül, amely alapján a 2014–2020-as időszakban a költségvetési tervezés során az előzővel szemben a bizottsági primátus érvényesül. Az Európa 2020 stratégiáról a fejezet egy későbbi részében olvasható részletes elemzés. Vagyis megfigyelhető, hogy a döntéshozatal elmozdult egy erősebb, jobban kézben tartott, centralizálni igyekvő közösségi irányítás felé, míg korábban ez kevésbé volt jellemző. Palánkai (2006) szerint az úgynevezett Lisszaboni Stratégia kudarcát éppen annak túlzottan általános célkitűzései, a konkrét programok hiánya, a tagállami kormányok nem elégséges lépései okozták.

6.3. A versenyképesség megjelenése az EU gondolkodásában – az Egységes Európai Okmánytól a Lisszaboni Stratégiáig

6.3.1. Az Egységes Európai Okmány⁴

Ahogy Palánkai (2006) is rámutat, a versenyképesség témaköre az 1980-as évektől került az Európai Unió politikájának középpontjába. Az 1980-as évek végére már több mint duplájára növekedett az Európai Unió tagállamainak létszáma az 1957-es alapításhoz képest.⁵ Az így kialakult helyzetet kezelni

⁴ A dokumentum elérhető az alábbi linken keresztül: europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaties_establishing_the_european_communities_single_european_act_en.pdf.

⁵ Az Európai Unió bővítéséről az alábbi linken olvasható bővebb információ: www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.1.html.

kellett, ezért a döntéshozók felülvizsgálták a római szerződéseket, és létrehozták és aláírták az Egységes Európai Okmányt, amellyel az integráció mélyítése mellett tették le a voksukat.⁶ Ezzel a lépéssel kibővült a közösség jogköre különösen a kutatás és fejlesztés, a környezetvédelem terén.⁷ Ennek 118a. cikke a foglalkoztatás terén kimondja, hogy az újonnan felállított tanács minimumkövetelményeket és javaslatokat fogalmazzon meg „a munkakörnyezet tekintetében a munkavállalók egészségének és biztonságának védelme érdekében”. (Összefoglaló 2010a) Kiemelendő még, hogy a környezet kapcsán a következő célkitűzéseket fogalmazta meg a 130r. cikk: a környezet minőségének megőrzése, javítása, az emberi egészség védelméhez való hozzájárulás, a természeti erőforrások körültekintő és észszerű felhasználásának biztosítása. (Egységes Európai Okmány 1987) Meg kell azonban említenünk egy másik dokumentumot is, mégpedig az Európai Szociális Kartát, amely 1961. október 18-án kelt, és amelyet a máig hatályos 1999. évi C. törvény vett be a magyar jogrendszerbe. A dokumentum tartalmával többek között Könczei (1998) és Jakab (2007) foglalkozott. Témánk szempontjából a Karta első és második része érdekes, amely szerint „minden dolgozónak joga van a biztonságos és egészséges munkafeltételekhez”⁸ Ez azért fontos, mert a biztonság és egészség témaköre egyben versenyképességi kérdés is. A Karta továbbá több helyen is hangsúlyozza, hogy cél az is, hogy az emberek megfelelő életszínvonalon élhessenek. Fontos kiemelni, hogy az Egységes Európai Okmány létrejötté fejlesztette a párbeszédet, valamint a gazdasági és társadalmi kohéziót erősítő közösségi politikát hozott létre. Egyúttal az egyenlőtlenségek csökkentését is elő kívánta mozdítani különböző pénzügyi támogatások és a kutatás és technológia segítségével. Ahogy a 130f. cikk fogalmaz: a cél az európai ipar alapjainak tudományos és technológiai megerősítése, valamint nemzetközi versenyképességének fokozása. (Egységes Európai Okmány 1987) Ennek elérése érdekében készülnek a többéves keretprogramok.

A több mint ezer oldalas Egységes Európai Okmányban még kevés szó esik a versenyképesség témaköréről. A *competitive*, *versenyképes* szót is mindössze tízszer említi. Maga a *versenyképesség* (*competitiveness*) kifejezés nem is szerepel benne, helyette több kifejezés (*competitive capacity*; *remain*

⁶ Összefoglaló Az Egységes Európai Okmányról. Elérhető: eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=LEGISSUM:xy0027 (Letöltés: 2017. 10. 23.)

⁷ A környezetvédelem a Római Szerződésben is jelen volt.

⁸ 1999. évi C. törvény az Európai Szociális Karta kihirdetéséről II. rész 3. cikk.

competitive; competitive strength; more competitive) jelenik meg – kereskedelempolitikai és vállalkozásokkal kapcsolatos összefüggésben. Mindezek mellett már a versenyképesség szempontjából fontos puha tényezők is szóba kerülnek a dokumentumban, mint például a környezet fontossága (minőségi tényező), a párbeszéd és kohézió erősítése, valamint a humán vagyion (kutatás) erősítése.

Fontos megemlíteni még az EUREKA Európai piacororientált K+F-együtműködést,⁹ amelyet 1985-ben hozott létre tizenhét ország abból a célból, hogy biztosítsák Európa versenyképességét, és fokozzák az innovációvezérelt vállalkozások pénzügyi és koordinációs támogatását az ipari, technológiai kutatások koordinálása és összefogása segítségével. A programhoz az alapítás óta huszonkét ország csatlakozott. (NKFIH 2017; KÖRÖSI 2012). Ahogy Körösi (2012) összegzi, huszonöt év alatt négyezer projektet támogattak, ami összesen harmincmilliárd eurós kiadással járt. A programnak Magyarország 1992 óta tagja, azóta hetven projekt valósult meg a támogatásával. Hazánk 2011 júliusától egy évre a szervezet soros elnöke volt. Témánk szempontjából az 1985-ös létrehozási dátum a fontos, amely azt bizonyítja, hogy a humán vagyont, azon belül a kutatást és innovációt már ekkor is fontosnak és támogatásra érdemesnek tartották.

6.3.2. Keretprogramok

Ahogy említettük, az Egységes Európai Okmány 130i–130p. cikkei rendelkeznek a keretprogramokról. A keretprogramok – amelyek módosíthatók, kiegészíthetők – a tudományos és technikai célkitűzéseken alapulnak, megfelelő finanszírozás mellett. Az Okmány egyúttal előírja, hogy a keretprogramokban foglaltakat szabályosan, egyedi programok útján kell végrehajtani. A végrehajtás során természetesen nem kizárt az együtműködés más kutatóhelyekkel vagy országokkal. Napjainkig hét keretprogram valósult meg, jelenleg a nyolcadik keretprogram időszakában járunk (ennek az előzőektől eltérően önálló neve van, megtörve ezzel a sorszámozás hagyományát). Röviden összefoglalva az első hét keretprogramot, elmondhatjuk, hogy az első keretprogram három évre szólt (1984–1987), az utána következők négy évre. Folyamatosan bővültek azok a programok, amelyek kiemelt szerephez

⁹ További információk a programról a www.eurekanetwork.org/ oldalon találhatóak. Az EUREKA jelmondata: Innováció határok nélkül.

jutottak. Kezdetben (az első két programnál) az élet- és munkakörülmények javításával foglalkoztak, majd a harmadik programban a tudományos és technológiai fejlesztések ösztönzése volt a cél (vállalatoknál és egyetemekenél is). A negyedik program már kiegészült a nemzetközi együttműködések kialakításával, valamint a képzési tevékenység és mobilitás támogatásával is. Az ötödik keretprogram a mai fülnek ismerősnek csengő fenntarthatóság (növekedés és fejlődés) témakörével is bővült. A hatodik program valamennyivel magasabb összeggel gazdálkodhatott, mint elődje, és szintén a kutatók összekapcsolására törekedett a hatékony kutatási tevékenység érdekében. (Jeupsite; European Commision 2015)

A hetedik keretprogram az előzőektől eltérően már nem négyéves időszakra, hanem hétéves időszakra készült (2007–2013), összhangba kerülve az EU többéves költségvetési keretének ciklusával. E keretprogram költségvetése már magasabb, 55,9 milliárd euró volt, nominálisan körülbelül négyszerese az öt megelőző keretprogramnak, és tízszerese az első keretprogramnak. A költségek ilyen mértékű emelkedése betudható annak, hogy Lisszabon óta az EU a világ legversenyképesebb gazdasága kívánt lenni, valamint vezető szerepet kívánt betölteni a globális tudásalapú gazdaságban, amely célok elérésében a kutatás központi helyet foglal el az uniós politikában. Támogatták az együttműködések, az egyéni/csoportos kutatásokat, valamint a kutatás-fejlesztési infrastruktúrák fejlesztését. (NKFIH 2014)

Ahogy Jászay (2015) bemutatta, a jelenleg futó Horizont 2020 keretprogram „támogatja a kutatási tevékenységeket, a kulcsfontosságú beruházásokat a technológia területén, a kis- és középvállalkozásokat, valamint az éghajlatváltozással, fenntartható fejlődéssel, a megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos problémák megoldásait”. Ezen túl képzéseket nyújt, támogatja a kutatókat, erősíteni kívánja a nemzetközi együttműködést, valamint az ipari partnerséget az innováció területén. A 2017 októberében született jelentés szerint Magyarországon a Horizont 2020 támogatási keretéből 168 millió eurót nyert el 589 résztvevő. Az adatok alapján megállapítható, hogy hazánk kutatói, kutatóközösségei nem használják ki teljes mértékben a számukra is nyitva álló lehetőséget, mivel mindösszesen csak 5836 pályázat érkezett be (ez a teljes unióból érkező pályázatok 1,34%-a). A sikeres pályázatok aránya 10,9%, míg uniós szinten 13,5%. A támogatottak köréből kirajzolódik, hogy inkább a reáltudományokat művelő közösségek számítanak a legtöbb támogatást elnyerő közösségek közé. (Országprofil és kiemelt projektek 2017)

6.3.3. A Delors-jelentés

Ha a versenyképességet vizsgáljuk EU-s szemszögből, megkerülhetetlen dokumentum a *Növekedés, versenyképesség és foglalkoztatás: a kihívások és a 21. századba vezető utak* című *Fehér könyv*, más néven *Delors-jelentés*, amely 1993-ra készült el. E jelentésben rajzolódik ki az a felfogás, miszerint „[a] gazdaság versenyképességének javítása vagy fenntartása nem öncélú, hanem a társadalom jólétének, mindegyik állampolgár élet-színvonalának növekedését kell szolgálnia.” (FARKAS–LENGYEL 2001). De felvetődik a kérdés, hogy hogyan is javulhat a jólét állapota. A válasz a munkaalapú társadalomban keresendő, amely szerint a jólétet a foglalkoztatottság szélesítésével, munkahelyteremtéssel lehet elérni, e felfogás szerint ezek adják a versenyképesség alapját. Továbbá a jelentés a globális versenyképesség tárgyalásakor számba veszi a komparatív és kompetitív előnyöket is. Előbbiekről megállapítja, hogy azok inkább merevek, vagyis mennyiségi-kemény mutatók, míg a kompetitív előnyöket abból a szempontból emeli ki és tartja előrébb valónak, hogy azok „minőségibb tényezőkön alapulnak, és nagymértékben befolyásolják őket a vállalati stratégiák és közösségi politikák”. (FARKAS–LENGYEL 2001)

A jelentés számba is veszi a kompetitív előnyöket, puha tényezőket, amelyek az alábbiak: potenciális munkaerőpiac, tudományos és technikai tudásbázis, infrastruktúra minősége, kultúrák és régiók sokszínűsége. A dokumentumban ezeken túl különböző célkitűzések jelennek meg, például hogy a vállalatokat támogatni kell a globalizálódó világhoz történő alkalmazkodásban, de megemlíti a tudás fontosságát, valamint az iparágak fenntartható fejlődésének előmozdítását is. (FARKAS 2003)

6.3.4. Versenyképességi Tanácsadó Csoport

Fontos megemlíteni Farkas–Lengyel (2001) és Lengyel (2003) alapján a Versenyképességi Tanácsadó Csoport (*Competitiveness Advisory Group*) munkáját. A csoport 1995–1996 és 1997–1999 között működött, és félévente jelentést tett az EU versenyképességi helyzetéről, egyúttal javaslatokkal is élt. Például felhívta a figyelmet arra, hogy a vállalatvezetés (menedzsment) a versenyképesség szempontjából nem elhanyagolható témakör, továbbá a jó gyakorlatok összegyűjtését és bizonyos szintű deregulációs tevékenység

megindítását szorgalmazta. Kiemelte továbbá a társadalmi kohézió, valamint az információs és tanuló társadalom, a környezetvédelem fontosságát is.

6.3.5. Amszterdami szerződés

Az 1997-ben aláírt és 1999-ben hatályba lépett amszterdami szerződés Farkas–Lengyel (2001) véleménye szerint a versenyképességet alapfogalommá tette, ugyanakkor Lengyel (2003) megjegyzi, hogy a versenyképesség fogalma az ipar vonatkozásában jelenik meg. Az amszterdami szerződésben kiemelik, hogy a közösség – szerződés által is deklaráltnak – célul tűzi ki „a gazdasági tevékenységek harmonikus, kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődését, a foglalkoztatás és a szociális védelem magas szintjét, a férfiak és nők közötti egyenlőséget, a fenntartható és nem-inflációs növekedést, a gazdasági teljesítmény versenyképességének és konvergenciájának magas fokát, a környezet minőségének javítását és védelmének magas szintjét, az életszínvonal és az életminőség emelését, a gazdasági és társadalmi kohéziót és szolidaritást a tagállamok között”. (FARKAS–LENGYEL 2001) A fentiek közül kiemelendő a fenntarthatóság, az egyenlőség, a környezet, az életszínvonal, az életminőség javítása és védelme, valamint a kohézió és szolidaritás eszméje, amelyek olyan értékek, amelyeknek versenyképességi szempontból óriása jelentősége van, ugyanakkor mérésük igen bonyolult és érzékeny témakör.

Farkas–Lengyel (2001) megállapítása szerint „[a] kilencvenes évek elejétől az EU-ban a versenyképesség kulcsfogalommá vált.” Kiemelendő, hogy az 1992-es maastrichti szerződés új közösségi politikákat vezetett be, úgymint oktatás és szakképzés, ifjúságügy, kultúra, fejlesztési együttműködés, kohéziós politika.¹⁰ Így az oktatás és szakképzés, ifjúságügy, kultúra mint a versenyképesség puha tényezői fejlesztése közösségi szinten is folytatódhatott. Összességében elmondható, hogy a versenyképességet a kezdetekben a foglalkoztatottság és az ipar előremozdítására korlátozták, ami később kiegészült a fenntarthatósággal, képzéssel, innovációval, szociális dimenzióval.

¹⁰ Összefoglaló Az Európai Unióról szóló Maastrichti Szerződésről. Elérhető: eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026 (Letöltés: 2017. 10. 23.)

6.4. Lisszaboni Stratégia

Az Európa 2020 stratégia megjelenése előtt, 2000-ben indították útjára a Lisszaboni Stratégiát, amelyben nem kisebb célt tűztek ki, mint hogy „az EU a világ legversenyképesebb és dinamikus, tudásalapú társadalma legyen, amely a fenntartható gazdasági növekedést, több és jobb minőségű munkahelyet, valamint nagyobb társadalmi kohéziót képes biztosítani”. (Presidency Conclusion 2000, 2005) A stratégiáról többek között részletesen Gács (2005) Palánkai (2006) és Körösi (2012) ír. Gács (2005) felvázolja a stratégia létrejöttének hátterét, kritikai észrevételeket tesz, valamint bemutatja a stratégiában foglaltakat. Hangsúlyozandó, hogy a Stratégia az egész unióra vonatkozott, nem történt meg a tagállamokra való lebontása (bár kérdés, hogy ennek lett-e volna értelme a 2004-es csatlakozó országok számossága és a velük járó egyéni problémák miatt – vagyis a tagállamokra vonatkozó alábontást minden valószínűség szerint 2004-ben felül kellett volna vizsgálni az újonnan csatlakozók miatt is).

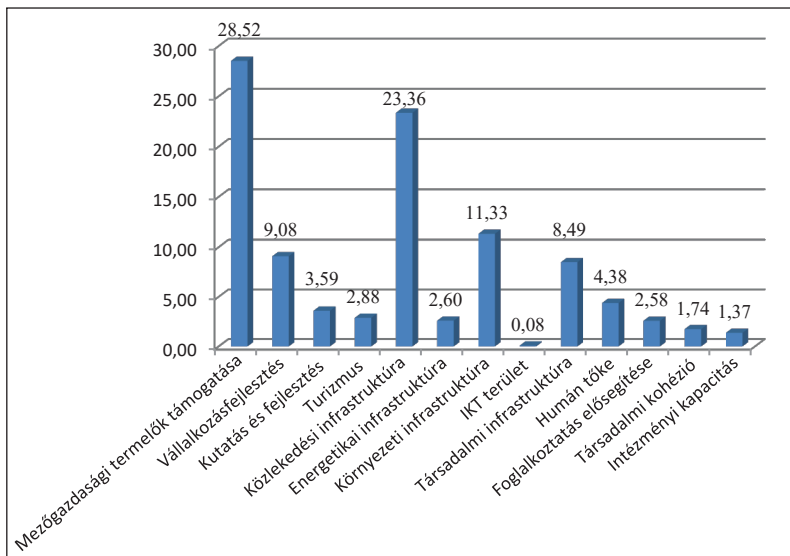
A stratégiában a versenyképesség javítását a liberalizálás és a vállalatok üzleti környezetének javításával igyekeztek elősegíteni. A K+F terén az információs társadalmat kívánták megteremteni, valamint azt, hogy a K+F-re fordított kiadások az EU-átlagban ériék el 2010-re a GDP 3%-át. A foglalkoztatás terén annak emelését (a teljes népesség körében 70%-ra) irányozták elő, míg a képzettség terén a *lifelong learning* szemléletet igyekeztek terjeszteni, valamint csökkenteni akarták azok arányát, akiknek csak alapfokú végzettségük van. Emellett a stratégia előírta a nyugdíjkorhatár 65 évre történő emelését, a szegénység csökkentését. Előírta az EU klímaváltozáshoz való hozzájárulásának csökkentését, valamint jobban kívánta óvni a természeti környezetet. (GÁCS 2005) Mindezeket tehát uniós szinten, uniós koordinációval, összehangolt irányítással kívánta elérni.

6.5. Az uniós források hazai hasznosulása

Még mielőtt rátérnénk a 2014–2020-as programozási időszakot megalapozó Európa 2020 stratégiára, érdemes számot vetni a 2007 és 2013 között hazánkba érkező uniós forrásokkal és azok hatásaival. Ehhez a KMPG és a GKI által a Kormány felkérésére 2017 tavaszán összeállított *A magyarországi európai uniós források felhasználásának és hatásainak elemzése a 2007–2013-as programozási időszak vonatkozásában* című munkát vesszük

alapul. A dokumentum a felhasznált összegek mellett azok versenyképességre gyakorolt hatásait is vizsgálja, így érdekes tanulságokkal szolgál.

A 2007–2013 közötti támogatási ciklusban a támogatások összege valamennyi elindított fejlesztési program és közvetlen agrárkifizetés vonatkozásában meghaladta a 13 000 milliárd forintot. A KPMG (2017) alapján megállapítható, hogy ezeknek a kifizetéseknek a 28,5%-a agrárkifizetés, míg 23,4%-a közlekedésiinfrastruktúra-beruházás volt. Vagyis a kifizetések 50%-a a 13 beavatkozási terület közül kettő esetében volt jelentős.

6.1. ábra

A 2007–2015-ös időszak támogatásai beavatkozási terület szintű bontásban hazánkban

Forrás: KPMG (2017) alapján szerkesztés

Az általunk vizsgált kutatás- és fejlesztés és humán tőke területek az alábbi bontásban részesültek támogatásban: kutatás-fejlesztés 3,59% (468 milliárd forint), humán tőke 4,38% (570 milliárd forint). Vagyis összesen a 13 000 milliárd forint 7,97%-át (1 038 milliárd forint) használták fel ezeken a területeken. E két terület egyébként közel annyi forrásban részesült, mint a társadalmi infrastruktúra terület.

6.5.1. Kutatás-fejlesztés

A KPMG (2017) adatai alapján a K+F-támogatások az alábbi három szakágazat között oszlottak meg: 1. vállalatok és egyetemek, kutatóintézetek közötti K+F+I jellegű együttműködés elősegítése; 2. vállalatok K+F+I-tevékenységének támogatása; 3. felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek K+F+I-tevékenységének támogatása. A legtöbb forrást az első terület kapta, és itt valósult meg a legtöbb projekt is (176 milliárd forint, 2530 projekt). Egy projektre átlagosan kb. 70 millió forint jutott. A második területen 169 milliárd forintot használtak fel 579 projekt esetében. Itt az egy projektre jutó átlagos költség a 300 millió forintot is eléri. Vagyis valószínűleg ez esetben jellemzően inkább a nagyobb vállalatok részesültek támogatásban. A 3. területen 123 milliárd forintot 1238 projekt között osztottak szét. Vagyis az egy projektre jutó átlagos támogatás 100 millió forint körül volt.

A támogatások területi megoszlását vizsgálva az anyag megállapítja, hogy „az összes kifizetés 87%-a fejlettebb területen történt”, mivel „a kutatási, fejlesztési és innovációs tevékenységek jellemzően a fejlettebb, tudásintenzív térségekben összpontosulnak.” (KPMG 2017)

6.1. táblázat

Megkülönböztetett besorolású kistérségek szerinti megoszlás

Kistérségek besorolása	Lakosság megoszlása	Kifizetett támogatás megoszlása	Kifizetett támogatás (ezer Ft/fő)	Kifizetett támogatás (ezer Ft/vállalkozás)
Nem hátrányos helyzetű	69%	87%	59	693
Hátrányos helyzetű	16%	8%	25	1017
Leghátrányosabb helyzetű	5%	2%	18	1003
Komplex programmal segítő leghátrányosabb helyzetű	9%	2%	12	681

Forrás: KPMG (2017)

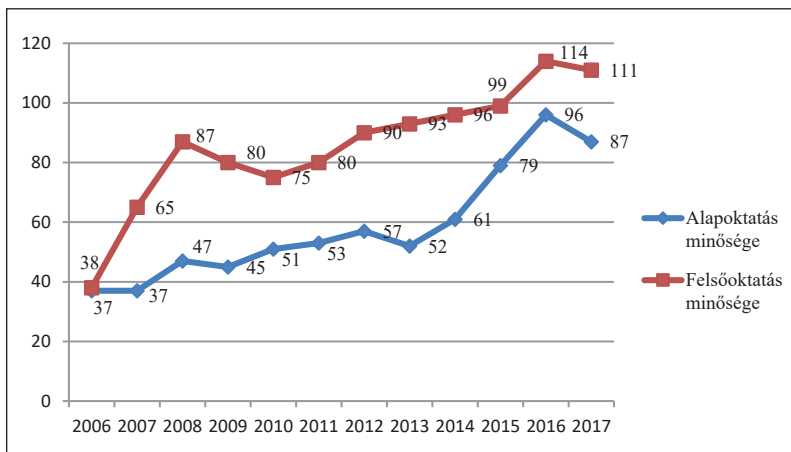
Összességében megállapítható, hogy a támogatásoknak jelentős hatása van a vállalatok létszám bővülésére, a támogatott vállalatok mind az eredmény-, mind a hozzáadottérték-mutatókban jobban teljesítettek nem támogatott társaiknál. Ugyanakkor „a támogatási ciklus alatt a K+F támogatásoknak a kedvezményezett vállalatok gazdasági mutatóira csak csekély pozitív hatása volt”. (KPMG 2017)

6.5.2. Humán tőke

A humán tőke területen belül jellemzően a képzés- és oktatásfejlesztésre figyeltek oda, így beavatkozási területként 1. a közoktatás minősége, 2. a vállalati képzés és 3. a felsőoktatás minősége került a középpontba. A vizsgált támogatások eredményeként létrejött teljes beruházás 327 milliárd forint volt. A közoktatás minőségfejlesztésére 192 milliárd forint állt rendelkezésre, ebből 4333 projektet támogattak (átlagosan 44 millió forint). A vállalati képzésekre 74 milliárd forintot fordítottak, ebből összesen 3648 projektet támogattak, átlagosan tehát 20 millió forint jutott egy projektre. A felsőoktatás-fejlesztés esetében mindössze 61 milliárd forintos fejlesztésről beszélhetünk, ugyanakkor ez viszonylag kisszámú (254) projekt esetében koncentráltódott. Átlagosan tehát egy projektre 240 millió forint jutott.

A KPMG (2017) megállapítása alapján „a vizsgált időszakban az oktatásra szánt kiadások csökkenő tendenciát mutattak. Míg az OECD-országok átlagosan a GDP 5,2%-át költik oktatásra, Magyarországon 2013-ban ez az arány 3,8% volt. 2008 és 2010 között az oktatási kiadások 6%-kal csökkentek, majd 2010 és 2013 között további 13%-kal csökkentek.”

Az 570 milliárd forintos támogatás és a versenyképességi mutatók közötti összefüggés elemzésekor az alábbiakra juthatunk. A jelentés rávilágít, hogy a millennium környékén OECD-átlag alatti PISA-eredményeket produkáltak a tanulók, a gyermekszám csökkent, valamint 2005-től kezdve forráselvonás volt tapasztalható az oktatás területén. A közoktatás fejlesztésére mintegy 500 projektet támogatott az EU, ugyanakkor ezek nem éreztették hatásukat, ahogy azt a 3. fejezet versenyképességi rangsorai is bemutatták. A KPMG (2017) elemzése bemutatja, hogy az oktatás minőségére vonatkozó indikátorok esetében hazánk kedvező pozícióit elvesztette, egyre hátrébb kerül az összehasonlításokban. Megállapítása alapján „[a]z oktatásra fordított Európai Unió támogatások pozitív hatása az oktatás minőségére országos szinten nem kimutatható. Egyes projektek sikeressége sem tudta a negatív trendet megtörni.”

6.2. ábra

Az alapoktatás és felsőoktatás minősége

Forrás: KMPG (2017), WEF alapján saját szerkesztés

A WEF rangsorában 2006-ban és 2007-ben még a 37. helyen állt hazánk az alapoktatás minősége tekintetében, azonban 2012-re az 57. helyre estünk vissza, 2013-ra az 52. helyre erősödünk. Az azt követő két évben a 61. és a 79. helyen végeztünk. 2016-ban 138 országból a 96. helyre estünk vissza, majd a legfrissebb 2017-es jelentés szerint 87. helyezést értük el. Optimista felfogás szerint ez talán egy kedvező trend kezdete lehet, amikor kezdenek beérni a fejlesztések. A felsőoktatás terén még nagyobb a visszaesés, noha a KPMG (2017) megállapítása szerint „az oktatásra költött támogatások nagy részét a felsőoktatás fejlesztését célzó támogatások tették ki”. A 2006-os 38. helyezés tíz évvel később és 61 milliárd forintnyi (a humán tőke területre fordított összeg közel 20%-a) fejlesztés után a 99.-re változott. 2016-ban már a 114. helyen állt hazánk, egy évvel később mindössze 3 helyet tudunk javítani. Bár a fenti ábra ezt nem tartalmazza, de a vállalati képzés minősége mutató jellemzően a felsőoktatás minősége mutató helyezésével mozgott együtt, 2009–2010-ben jobb helyezést ért el nála. „A TÁMOP-konstrukciók célja, hogy a munkaerő versenyképességének, az alkalmazottak foglalkoztathatóságának, munkahelyi készségeinek és kompetenciáinak javítása révén növelje a vállalkozások versenyképességét, a technológiai fejlődéshez való

alkalmazkodását, és ösztönözte a foglalkoztatókat munkavállalóik tudásának folyamatos fejlesztésére [...]. A szekunder elemzés és az interjúk alapján nem mutatható ki egyértelműen a vállalati képzések hosszú távú hatása az érintett vállalatok versenyképességére.”

A KPMG (2017) alapján az oktatás minősége a TÁMOP-projektek hatására javult, ugyanakkor a közoktatás esetében „[a] kedvezményezett intézmények esetében nincs lényegi különbség a támogatott, illetve nem támogatott iskolák tanulóinak országos kompetenciamérési, illetve érettségi eredményeinek változásában a vizsgált időszakban, tehát a támogatások ezen az időtávon nem eredményeznek kimutatható javulást az eredményekben, függetlenül attól, hogy infrastrukturális vagy humán tőke fejlesztési beavatkozásokról van szó.”

Az előző költségvetési ciklus uniós forrásainak hazai hasznosulásának vizsgálata után érdemes a 2014–2020-as költségvetést és a költségvetési ciklust megalapozó stratégiát is elemezni.

6.6. A 2014–2020-as időszak európai uniós költségvetése

2013-ban a következőképpen fogalmazták meg a következő költségvetési időszakra vonatkozó fő kérdést: „The critical question is: »How to get more from less money?«” Vagyis: hogyan érjünk el többet kevesebb pénzből? A kijelentést Iain Begg, a London School of Economics and Political Studies professzora tette fel Brüsszelben a KMPG EurActiv Stakeholder Workshopon 2013. december 5-én, 3 nappal a 2014–2020-as költségvetés elfogadása után. Ivailo Kalfin bolgár EP-képviselő hasonlóan fogalmazott: „How we can achieve more with less money?” („Hogyan érhetünk el többet kevesebb pénzből?”) Silvano Presa, a Költségvetési Főigazgatóság akkori elnöke ugyanezen a konferencián kiemelte, hogy az új költségvetés összege kevesebb, mint az előzőé. A konferencia után nyilatkozóik véleménye egybehangzóan az volt, hogy az Európai Uniónak a kevesebb elkölthető pénz tudatában gyakorlati prioritásokat szükséges megfogalmaznia: ilyen a hatékony pénzköltés, a költségvetési kiadások katalizátorként való alkalmazása, így az oktatásba és kutatásba való befektetés kiemelt figyelmet kapott. Valamint a közös költségvetés méretének csökkentésével a tagállamokat is a felelős pénzfelhasználás felé szerették volna elmozdítani. (EurActiv Stakeholder Workshop 2013)

Ugyanakkor a versenyképességi területre szánt források jelentős emelése a terület fontosságát, felértékelődését jelzi. Míg az 1a. területre (versenyképesség) 2007–2013 között a teljes költségvetés kevesebb mint 10%-át tervezték, addig 2014 és 2020 között ez az arány megközelíti a 15%-ot. Míg a 2007–2013-as pénzügyi keretben – 2004-es árakon – összesen kicsivel több mint 74 milliárd eurót fordítottak versenyképességi területre (*versenyképesség a növekedésért és foglalkoztatásért*), addig 2014–2020 között 2011-es árakon 125 milliárd eurónál is több forrást terveztek a kiadási sorra. Mindeközben az 1b. soron (*kohézió*) 2007–2013 között 308 milliárd eurót terveztek (2004-es árakon), 2014–2020 között pedig 325 milliárd eurót (2011-es árakon). Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a versenyképesség növelésére szánt források jelentős szerepet játszanak a költségvetésben. Ahogy Jászay (2015) is kiemelte, a 2014–2020-as költségvetésben hangsúlyosan jelenik meg a minőségi oktatás és megfelelő oktatási körülmények támogatása különféle programokon keresztül (például Erasmus+). Egyúttal kiemeli a Kreatív Európa programot, amellyel Európa kulturális értékeit (zene, irodalom, film) kívánják támogatni. A kultúrát mint puha tényezőt, annak fontosságát e könyv 5. fejezete részletesen tárgyalja.

6.7. Európa 2020: az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája¹¹

A költségvetés elfogadásakor tapasztalhatjuk, mennyi szempont alakította a költségvetés végleges változatát (politikai, szakmai stb.) A politikai vita és döntéshozatal ugyanakkor csak a tervezési folyamat végét jelentette, a szakértői munka már jóval korábban elkezdődött. Ezt bizonyítja a következőkben elemzett Európa 2020 stratégia.

Napjainkban, ha az Európai Unió fejlesztéseinek hátterét, okait kívánjuk vizsgálni, megkerülhetetlen az Európa 2020 stratégiával foglalkozni, amely több forrás, köztük Kőrösi (2012) szerint egy új Lisszaboni Stratégia, mivel annak folytatásaként, újrafogalmazásaként értelmezhető. Olyan alapvető és meghatározó dokumentumról van szó, amely a jövőről szól, közös cselekvésre hív, és amely keretet ad a fejlesztéseknek, meghatározza a 2020-ig

¹¹ Európai Bizottság (2010): *Európa 2020. Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája*. Elérhető: ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_HU_ACT_part1_v1.pdf (Letöltés: 2017. 10. 23.)

elérendő célokat. Hatása pedig nemcsak ebben az évtizedben, hanem az azt követő időszakban is érezhető lesz. Megalkotásának egyértelmű célja a világválság (amely nem csupán gazdasági volt, hanem spilloverszerűen továbbgyűrűzött a társadalom valamennyi alrendszerébe – ahogy fogalmaznak az előszóban: „a társadalmi kohézió fokozott nyomás alá került”) következményeinek enyhítése, Európa új, fenntartható növekedési, fejlődési (érték) pályára történő helyezése a munkahelyteremtés, a magas termelékenység, valamint az életszínvonal-emelés és a társadalmi kohézió erősítése által. Rövid távon tehát a válság hatásainak enyhítése fogalmazódott meg stratégiai célként, ugyanakkor az a felismerés is, miszerint az unió a válság előtt is elmaradt gazdasági partnereitől, versenytársaitól.

Az unió lemaradásának, 2010 előtti kudarcának gazdasági jellegű okaként a gazdasági világválságot, a piacra jutás korlátait, a merev üzleti környezetet, a K+F-re és innovációra fordított beruházások alacsony szintjét, valamint az információs és kommunikációs technológiák (IKT) elégtelen mértékű alkalmazását jelölték meg a stratégiában. Ezen túlmenően kiváltók volt véleményük szerint az euróövezet tagjainak eltérő gazdasági ereje, valamint a versenytársakhoz képest alacsony foglalkoztatottság is. A kudarc társadalmi okai többek között a társadalom idegenkedésére (az innováció felkarolásától), a szakképzettek alacsony számára, valamint a szegénység fokozott jelenlétére vezethetők vissza.

A siker egyik záloga 2010 után a dokumentum szerint a közösség erősítése lehet. Ennek keretében az alábbiakra van szükség: közös európai felelősségvállalás, határozottabb kormányzás, mélyebb integráció (az EU kifelé történő erős közös fellépése és a belső koordináció erősítése); (növekedésre vonatkozó) stratégia kialakítása és végrehajtása, hozzá pénzügyi eszközök és költségvetés társítása, szerkezeti reformok. A közösség gazdasági erősítése az alábbiak szerint kell, hogy történjen a siker érdekében: erős gazdasági irányítás és koordináció, a pénzügyi rendszer reformja, a kereskedelempolitika és stratégiai kapcsolat kialakítása a feltörekvő gazdaságokkal, valamint az euróövezet megerősítése. A siker másik zálogát – tisztán gazdasági oldalról – az alábbiakban azonosították: gazdaságilag nyitott marad az EU, intelligens (tudás, innováció), fenntartható (erőforrás-hatékony, környezetbarát, versenyképes) és inkluzív (magas foglalkoztatottság, szociális és területi kohézió) gazdaság alakul ki, a fenntartható

fellendülés elősegítése,¹² a mainál nyíltabb és egységesebb piac létrehozása, valamint a kkv-k és a lakosság egységes piachoz való hozzáféréseinek javítása. Szükséges továbbá a versenypolitikai eszközök megerősítése, a köz- és magánszféra együttműködésének fokozása a beruházások terén, a vállalkozások számára új pénzügyi eszközök kialakítása és támogatása, az államháztartás fenntarthatóságának elősegítése.

A stratégia tartalmának jobb megértését SWOT-elemzés segítette, amely azonosította az erősségeket, gyengeségeket, lehetőségeket és veszélyeket.

6.2. táblázat

A stratégia tartalmának SWOT-elemzése

<i>Erősségek</i>	<i>Gyengeségek</i>
<ul style="list-style-type: none"> • a munkavállalók kiváló adottságokkal rendelkeznek, tehetséges és kreatív lakosok • erős és jelentős technikai és ipari bázis, élénk szolgáltatási ágazat, minőségi mezőgazdaság • egységes, belső piac és közös pénz megléte • legnagyobb kereskedelmi csoportosulás • legvonzóbb célpontja a közvetlen külföldi befektetéseknek • szociális piacgazdaság 	<ul style="list-style-type: none"> • magas munkanélküliség • magas adósságteher • a társadalmi kohézió fokozott nyomás alá került • európai gazdaság strukturális hiányosságai • pénzügyi rendszer törékeny helyzete • háztartások nehézségei • tagországok államháztartási helyzete • növekedési potenciál csökkenése • a versenytársakhoz viszonyítva a kutatás-fejlesztésre költött alacsonyabb összeg • képzésből kimaradók magas aránya • nagysebességű internet használatának alacsony szintje (innováció terén hátrány) • szétaprózott szabályozás (27 féle jogrendszer)

¹² Közös európai fellépés a kihívásokkal szemben és a gazdaság helyreállításáért, a versenyképesség visszanyeréséért, a termelékenység fokozásáért, a prosperitásért.

<i>Lehetőségek</i>	<i>Veszélyek</i>
<ul style="list-style-type: none"> • fokozott gazdasági egymásrautaltság • globalizáció (Európa a világ egyik legnyitottabb gazdasága)³⁸ • pénzügyi rendszer helyreállítása • erős tengeri hagyomány • az új gazdasági kormányzás alapjaihoz megfelelő az integráció mértéke 	<ul style="list-style-type: none"> • erőforrásokra nehezedő nyomás • öregedés (megterhelt ellátórendszer) • fokozódik a fejlődő és feltörekvő országok között (Kína, India – EU) • éghajlatváltozás és erőforrás-felhasználási kihívások • versenytársak (fejlődő országok) erősödése • gazdasági nacionalizmus erősödése, dezintegráció • államadósság magas szintje • bizonytalan gazdasági kilátások

Forrás: Európai Bizottság (2010) alapján saját gyűjtés és szerkesztés

A SWOT-elemzésben számos puha tényezőt is nevesítettek, mint például az értékek, az adottságok, valamint az oktatás, a képzés középpontba állítása, a kohézió, a fenntarthatóság megerősítése. A stratégia egyik legfontosabb mondata így hangzik: „Az EU értéket képez a globális szintéren.”. Az értéken nem vagyoni jellegű, a közgazdasági-számveteli értelemben vett értéket kell értenünk, hanem minden olyan tényezőt, amely egyben „puha tényező” is. Ezek a teljesség igénye nélkül a következők: humán vagyon, fenntarthatóság, tudás, innováció, magas életminőség (minőségi és egészséges élet).

Az *Európa 2020*, amelynek alcíme *Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája*, az alábbiak szerint magyarázza meg az intelligens, a fenntartható és az inkluzív növekedés jelentését és tartalmát.

Intelligens növekedésen a tudás- és innovációalapú gazdaság kialakítását értik a stratégiaalkotók. A fenntartható növekedés során versenyképesebb, az erőforrásokkal gazdaságosabban bánó, környezetbarát gazdaság kialakítása a cél. Míg az inkluzív növekedés során a foglalkoztatottság emelését, valamint a szociális és területi kohézió erősítésének elősegítését tűzték ki célul. A fenti prioritások adják a stratégia gerincét, amelyekből kiemelt uniós célok és kiemelt kezdeményezések fogalmazódnak meg. A stratégia felépítését a következő táblázat szemlélteti, az egyes célokat és kezdeményezéseket alább ismertetjük.

¹³ Ez egyben veszély is lehet.

6.3. táblázat

Az Európa 2020 stratégia rétegződése az Európai Unió szintjén

Prioritások	Intelligens növekedés	Fenntartható növekedés	Inkluzív növekedés
Kiemelt uniós célok	Kutatás és innováció (K+F)	Éghajlatváltozás és energia	Foglalkoztatás
	Oktatás		Szegénység elleni küzdelem
Kiemelt kezdeményezések	Európai digitális menetrend	Erőforrás-hatékony Európa	Szegénység elleni európai platform
	Innovatív Unió	Iparpolitika a globalizáció korában	Új készségek és munkahelyek menetrendje
	Mozgásban az ifjúság		

Forrás: Európai Bizottság(2010) alapján saját szerkesztés

A prioritások elérése érdekében az alábbi öt beavatkozási területet határozta meg a stratégia: foglalkoztatás, kutatás és innováció, éghajlatváltozás és energia, oktatás, valamint a szegénység elleni küzdelem. Valamennyi cselekvési terv a versenyképesség növelését szolgálja (többnyire mennyiségi tényezők útján határozzák meg őket). A 2010-ben készült stratégia részletesen a mellékletében foglalkozik az öt kiemelt uniós céllal, amelyeket nem önmagukban kell értelmezni: egymással összefüggnek, egymást erősítik, így például „tudásalapú társadalmat építeni csak egészségesebb és képzettebb népességgel lehet”. (KÖRÖSI 2012) A nevesített kiemelt uniós célok az alábbiak:

- *Kutatás és innováció:* a K+F-beruházások mértékének a GDP 3%-ára történő emelését kitűző cél megvalósítása elsősorban a magánszektor K+F-beruházásaira érvényes feltételek javításával; az innováció mérésére alkalmas új mutató kidolgozása.
- *Oktatás:* az iskolából kimaradók arányának a jelenlegi 15%-ról 10%-ra csökkentése és a felsőoktatási végzettséggel rendelkezők arányának 31%-ról legalább 40%-ra növelése 2020-ig a 30–34 éves korosztály körében.

- *Éghajlatváltozás és energia*: az üvegházhatású gázok kibocsátásának legalább 20%-os csökkentése az 1990-es szinthez képest vagy megfelelő feltételek esetén a kibocsátás 30%-os csökkentése; a megújuló energiaforrások arányának 20%-ra történő növelése a végső energiafogyasztásban, valamint az energiahatékonyság legalább 20%-os növelése.
- *Foglalkoztatás*: a foglalkoztatás szintjének a jelenlegi 69%-ról legalább 75%-ra növelése a 20–64 évesek körében.¹⁴
- *Szegénység elleni küzdelem*: az országos szegénységi küszöbök alatt élő európaiak számának 25%-os csökkentése, 20 millió ember kiemelése a szegénységből. (Európai Bizottság 2010)

Ezek teljesüléséhez rendelte hozzá az Európai Bizottság a 2014–2020 közötti költségvetési keretet. Az unió természetesen nem képes e vállalatok teljesülését egyedül biztosítani, ahhoz szüksége van a tagállamok egyenkénti, egy irányba ható tevékenységére. Ezért a tagállamokra vonatkozó nemzeti célkitűzések kialakítását, stabilitási és konvergenciaprogramok, nemzeti reformprogramok megalkotását irányozza elő a stratégia. Ugyanakkor a bizottság nem érezte elegendőnek a fenti öt beavatkozási területen vállalt célokat, ezért további hét kiemelt kezdeményezést fogalmazott meg, amelyek illeszkednek a prioritásokhoz és a kiemelt célokhoz.

Az intelligens növekedés prioritásba tartozik az egyik legfontosabb kiemelt kezdeményezés, amely az Innovatív Unió elnevezést kapta. Ennek keretében az oktatás (és az azt végző intézmények) minőségének javítását, a kutatások fokozását, valamint az egyes résztvevők (oktatás, vállalkozás) kohéziójának erősítését – a 2008-as alapítású, budapesti székhelyű Európai Innovációs és Technológiai Intézetet (EIT) keresztül – kívánja elérni a stratégia. Az innovációt és a versenyképességet más keretprogramokkal is kívánja erősíteni az unió, például a kutatásfinanszírozási keretprogram, más néven Horizont 2020 segítségével. Az intelligens növekedés prioritásának elérése érdekében hasonló célt szolgál a *Mozgásban az ifjúság* kiemelt kezdeményezés, amely egyrészt a fiatalok mobilitását növeli, a felsőoktatást modernizálja, gyakornoki programokkal segíti az ifjúság munkanélküliségének csökkentését; továbbá az európai digitális menetrend, amely a digitális írástudás

¹⁴ A KSH 2017. október 26-án közzétett gyorstájékoztatója alapján a 20–64 évesek foglalkozási aránya hazánkban 2017. július–szeptemberben 73,8% volt. Elérhető: www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog1709.html (Letöltés: 2017. 10. 23.)

növelését, a digitális lefedettséget, valamint a kkv-k versenyképességének megerősítését és segítését tűzte ki célul.

A fenntartható növekedés prioritás egy olyan 21. századi Európa létrejöttéhez kíván hozzásegíteni, amely erőforrás-hatékony, fenntartható, környezetbarát és versenyképes. E résznél külön kiemeli a stratégia a versenyképességet, azonban annak szűken vett értelmét említi. A stratégia e pontja szerint a versenyképességet a termelékenység révén kell növelni.

Az *Iparpolitika a globalizáció korában* elnevezésű kiemelt kezdeményezés (a másik ilyen kezdeményezés a prioritáson belül az *Erőforrás-hatékony Európa*) egy új, az érdekelt felekkel közösen megalkotott iparpolitika létrehozását tűzte ki célul. Alapvetően a szabályozások felülvizsgálatát, a kkv-k üzleti környezetének és versenyképességének javítását, nemzetközivé válásukat kívánja elérni. Egyúttal fontosnak tartja, hogy a kkv-k szem előtt tartsák a környezetkímélő megoldásokat, valamint az innovatív megoldásokat, ezeket ösztönözni is kívánja az EU. Végül egy fontos szempontot említi a stratégia, mégpedig a bizalmat. Célul tűzte ki ugyanis, hogy a vállalati szociális felelősséget (CSR) ösztönző uniós stratégiát megújítja. Ez fontos a munkavállalói és fogyasztói bizalom erősítéséhez. A vállalatok ilyen felelőssége a tisztességes foglalkoztatáspolitikát és az emberi jogok tiszteletét jelenti (harmadik ország munkavállalója esetében is szükséges figyelembe venni ezt).¹⁵

Az inkluzív növekedés prioritás a humán vagyron és annak fejlesztése, a vele való törődés oldaláról ragadja meg a probléma gyökerét. Jelenti a foglalkoztatottság szint emelését, a készségfejlesztést, a nemek közötti egyenlőség megteremtését, az egészségügyi ellátórendszer fejlesztését, az egészséges és aktív időskor biztosítására való törekvést. Mindezek elérése érdekében a foglalkoztatási, az oktatási és szociális politika területén irányoz elő beavatkozásokat. E prioritáson belül az *Új készségek és munkahelyek menetrendje* és a *Szegénység elleni európai platform* elnevezésű kiemelt kezdeményezés található meg.

Összefoglalás

Az Európai Unión belül az 1980-as évektől kezdve megjelent a versenyképesség témaköre, amely később egyre bővült. A több mint ezeroldalas *Egységes*

¹⁵ Bővebben a CSR-ról: <https://ec.europa.eu/social/home.jsp?langId=hu>.

Európai Okmányban (1987) még csak marginálisan esik szó a versenyképesség témaköréről, azonban megalapozta azokat a keretprogramokat, amelyek a tudományos és technológiai fejlesztéseket voltak hivatottak előmozdítani. Ehhez egyre nagyobb költségvetést, valamint időszakról időszakra szélesedő célokat rendeltek. Majd a *Delors-jelentés* jelentett mérföldkövet, amelyben puha tényezőkkel kapcsolatos gondolatok is megjelentek. Elmondható, hogy a versenyképességet a kezdetekben a foglalkoztatottság és az ipar előmozdítására korlátozták, amely később kiegészült a fenntarthatósággal, képzéssel, innovációval, szociális dimenzióval.

A versenyképesség növelésének egyik eszköze az EU-n belül a közös költségvetés, azonban, ahogy láttuk Magyarország esetében, a versenyképességi rangsorokban nem jelenik meg azonnal ezen támogatások, felhasznált összegek hatása. Ez több okból lehetséges: a tagállamoknak juttatott források nem úgy hasznosultak, ahogy elvárható lett volna a rangsorban való előrelépés érdekében; vagy a rangsor kialakításának módszertanánál keresendő a probléma gyökere; de az is tény, hogy időigényes folyamat egy-egy mutató esetében a fejlődés elérése. Ehhez megfelelően kialakított stratégiára (és ahhoz rendelt pénzügyi ösztönzőkre) van szükség EU-s és tagállami szinten egyaránt. Az EU vezetése felismerte – tanulva a Lisszaboni Stratégia kudarcából – hogy határozottabban kell a stratégiáit megvalósítani, tagállami szinten is elérve a kitűzött célokat. Ebből azonban az is következik, hogy az Európai Unión belül a versenyképesség témakörénél (is) számos, a szuverenitással, az erős tagállam – föderatív Európa szembenállással összefüggő kérdés vetődik fel. Kijelenthetjük, hogy mind a Lisszaboni Stratégia, mind az Európa 2020 stratégia az értékekre (tudás, innováció, ember stb.) helyezte a hangsúlyt. A stratégiák fő üzenete az, hogy korábban hangsúlyosan jelent meg a fenntarthatóság, manapság pedig a versenyképesség. Vagyis nem a rövid távú, statisztikai érdekeket tartják szem előtt, hanem befektetnek a jövőbe.

Felhasznált irodalom

- European Commission (2015): 30 Years EU Research Framework Programmes 1984–2014. *Horizon Magazine*, special issue, 1–25.
- FARKAS Beáta – LENGYEL Imre (2001): Regionális versenyképesség és kohézió az Európai Unióban. *Tér és Társadalom*, 15. évf. 3–4. sz. 231–252.

- GÁCS János (2005) *A Lisszaboni Folyamat: rejtélyek, elméleti problémák és gyakorlati nehézségek*. Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Inézet, Budapest.
- JAKAB Nóra (2007): Az Európai Unió szociálpolitikájának alapjai az elsődleges és másodlagos jogforrásokban, avagy az Európai Unió szociálpolitikájának a fejlődése. *Sectio Juridica et Politica*, 25. évf. 1. sz. 337–354.
- JÁSZAY Béla (2015): Az Európai Unió 2014–2020 közötti pénzügyi terve, Magyarország lehetőségei a költségvetés ismeretében. *Hadtudományi Szemle*, 8. évf. 2. sz. 112–124.
- KÖNCZEI György (1998): Mi is az Európai szociális karta? *Fundamentum*, 2. évf. 3. sz. 135–142.
- KÖRÖSI István (2012): Az Európa 2020 stratégia, az EUREKA szerepe és kilátásai. *Kihívások*, 205. sz. 1–9.
- LENGYEL Imre (2003): *Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon*. JATE Press, Szeged.
- MURÁNYI Péter (2011): *Regionális politika II. Az európai uniós területfejlesztés intézményrendszere*. Aula, Budapest.
- PALÁNKAI Tibor (2006): A lisszaboni program megvalósíthatósága. *Magyar Tudomány*, 167. évf. 9. sz. 1045–1056.
- Felhasznált jogszabályok
- Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (EUMSZ) 2012/C 326/01.
- A Tanács 1083/2006/EK rendelete az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1260/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről.
- A Tanács 1311/2013/EU, EURATOM rendelete (2013. december 2.) a 2014–2020-as időszakra vonatkozó többéves pénzügyi keretről.
1999. évi C. törvény az Európai Szociális Karta kihirdetéséről.

Felhasznált internetes források

- Európai Bizottság (2010): *Európa 2020. A Bizottság közleménye. Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája*. Elérhető: ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_HU_ACT_part1_v1.pdf (Letöltés: 2017. 10. 23.)
- Az Európai Unió bővítésének időpontjai és a csatlakozó országok listája. Elérhető: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuId=F-TU_6.5.1.html (Letöltés: 2017. 10. 30.)

- Treaties establishing the European Communities* [Egységes Európai Okmány]. (1987). Elérhető: europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaties_establishing_the_european_communities_single_european_act_en.pdf (Letöltés: 2017. 10. 30.)
- EurActiv Stakeholder Workshop*. Brüsszel, 2013. 10. 5. Elérhető: www.youtube.com/watch?v=6Fw5bebJKFQ (Letöltés: 2017. 10. 23.)
- Európai Bizottság (2017): *Fehér könyv Európa jövőjéről*. Elérhető: ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/feher_konyv_europa_jovojerol_hu.pdf (Letöltés: 2017. 10. 30.)
- Jeu piste. Historical timeline of the Framework Programme*. Elérhető: www.jeu-piste.eu/horizon-2020-and-around/historical-timeline-framework-programme (Letöltés: 2017. 10. 30.)
- 60 ezer fővel dolgoztak többen, mint egy évvel korábban*. KSH. Elérhető: www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog1709.html (Letöltés: 2017. 10. 30.)
- KMPG (2017): *A magyarországi európai uniós források felhasználásának és hatásainak elemzése a 2007–2013-as programozási időszak vonatkozásában*. Elérhető: www.palyazat.gov.hu/magyarorszagi_europai_unios_forrasok_elemzese (Letöltés: 2017. 10. 30.)
- Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (2017): *Európai piacorientált K+F együttműködés. EUREKA*. Elérhető: <https://nkfih.gov.hu/nemzetkozi-tevekenyseg/nemzetkozi-egyuttmukodes/eureka#> (Letöltés: 2017. 10. 30.)
- Growth, competitiveness, employment. The challenges and ways forward into the 21st century. [Növekedés, versenyképesség és foglalkoztatás: a kihívások és a 21. századba vezető utak. Fehér könyv.]* (1993). Elérhető: http://aei.pitt.edu/1139/1/growth_wp_COM_93_700_Parts_A_B.pdf (Letöltés: 2017. 10. 30.)
- Országprofil és kiemelt projektek (2017): *Hungary. [Magyarország.]* Elérhető: ec.europa.eu/research/horizon2020/pdf/country-profiles/hu_country_profile_and_featured_projects.pdf#zoom=125&pagemode=none (Letöltés: 2017. 11. 12.)
- Összefoglaló (2010a): *Az Egységes Európai Okmány*. Elérhető: eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=LEGISSUM:xy0027 (Letöltés: 2017. 10. 30.)
- Összefoglaló (2010b): *Az Európai Unióról szóló Maastrichti Szerződés*. Elérhető: eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026 (Letöltés: 2017. 10. 30.)

Presidency Conclusion (2000); *Lisbon European Council*. Elérhető: www.consilium.europa.eu/media/21038/lisbon-european-council-presidency-conclusions.pdf (Letöltés: 2017. 11. 12.)

Vállalati társadalmi felelősségvállalás az EU-ban. Elérhető: ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=331&langId=hu (Letöltés: 2017. 10. 23.)

A Dialóg Campus Kiadó a Nemzeti Közszolgálati Egyetem
könyvkiadója.

Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó
www.dialogcampus.hu
www.uni-nke.hu
1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Telefon: (30) 426 6116
E-mail: kiado@uni-nke.hu

A kiadásért felel: Petró Ildikó ügyvezető
Felelős szerkesztő: Karácsony Fanni
Olvasószerkesztő: Tóth Anikó
Korrektor: Sós Dóra Gabriella
Tördelőszerkesztő: Fehér Angéla
Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-615-5945-53-3 (nyomtatott)
ISBN 978-615-5945-54-0 (elektronikus)

A versenyképesség sokdimenziós gazdasági-társadalmi fogalom. Alakulására ezért nemcsak a gazdaság, hanem a társadalom jellemzőinek változásai is hatással vannak. Több szintjét is megkülönböztethetjük: beszélhetünk vállalati, nemzeti és regionális versenyképességről is. Ezen versenyképességi szintek között ütközés is kialakulhat: például nőhet úgy egy adott országban a cégek versenyképessége, hogy az hosszabb távon nem javítja, hanem rontja a nemzeti versenyképességet. Könyvünk segít eligazodni a versenyképesség különböző definíciói, valamint a versenyképesség különböző szintjeit befolyásoló jellemzők között. Különösen nagy figyelmet fordít az úgynevezett „puha tényezőkre”, amelyről a kutatók hajlamosak megfélekedezni arra hivatkozva, hogy ezeket nehéz objektív módszerekkel mérni. Azonban ez nem változtat azon a tényen, hogy a versenyképességre gyakorolt hatásuk jelentős lehet, ezért nem szabad lemondani vizsgálatukról. Ilyen tényezők például a nemzeti kulturális jegyek vagy a társadalmi tőke. A könyv tananyagként és döntéselőkészítő módszertani segítségként egyaránt haszonnal forgatható.

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projekt keretében jelent meg.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE